

ศิลปะลายรดน้ำและลายกำมะลอ : องค์ความรู้ ที่ไม่เคยสูญ

Art and design styled Lacquerware and Lai
kammalor : Knowledge is never lost.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บัณฑิต อินทร์คง

สาขาวิชาศิลปะไทย ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โทรศัพท์ 0814330018

Assistant Prof. Bundit Inkong Department of Thai arts
Faculty of Fine Arts, Rajamangala University of Technology
Thanyaburi Tel. 0814330018

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอความรู้ในงานศิลปกรรมไทยประเภทยายรดน้ำและลายกำมะลอ ซึ่งจัดเป็นงานประณีตศิลป์ที่เป็นงานภูมิปัญญา โดยมีการสร้างสรรค์มาตั้งแต่สมัยอยุธยาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันมีหลักฐานปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เขียนขึ้นประดับอาคารสถาปัตยกรรมเครื่องใช้สอยในพระพุทธศาสนาและราชสำนัก นอกจากนี้งานศิลปกรรมประเภทยายรดน้ำยังทรงคุณค่าในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านพื้นฐานทางวิชาการ ด้านการเป็นมรดกทางพุทธศาสนา และด้านการแสดงฐานันดรศักดิ์ในสังคมที่บ่งบอกถึงรสนิยมในการใช้สอยงานศิลปกรรมประเภทยายรดน้ำ ทั้งการตกแต่ง

เครื่องราชูปโภค เครื่องใช้ในราชสำนักที่ออกแบบอย่างประณีตแฝงเร้นไปด้วย
คติความเชื่ออย่างลึกซึ้ง ดังนั้นจึงจัดเป็นงานที่มีคุณค่าด้านองค์ความรู้ทางเชิงช่าง
ที่มีทักษะระดับสูงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ ลายรดน้ำ, ลายกำมะลอ, ประณีตศิลป์, รสนิยม

Abstract

This article presents about Thai Art and Design Patterns “Lai Rodnam and Lai Kammalor” which is a delicate art that is wisdom. It has been developing since Ayutthaya period to the present. There are many evidences that are made to decorate building, utensil in the palace. Other than that, this type of art work is also valuable in many ways such as aesthetics. The evidence The Buddhist heritage. And dignity in the society is indicative of a taste for this kind of living art. A royal dressing Appliances court exquisitely designed with subtle beliefs deeply. So it was organized to be a valuable work in knowledge of the technicians with high level skills passed down to the present.

Keyword Lai Rodnam (Lacquerware), Lai Kammalor, Arts delicately, tastes

งานศิลปกรรมไทย ถือเป็นมรดกทางศิลปกรรมที่แสดงลักษณะประจำชาติ มีด้วยกันหลายแขนง ศิลปะลายรดน้ำและศิลปะลายกำมะลอ เป็นงานประณีตศิลป์ชั้นสูงแขนงหนึ่งของไทย จัดอยู่ในงานช่างรัก อันเป็นสาขาหนึ่งของงานช่างสิบหมู่ (กรมศิลปากร, 2549 : 13) ศิลปะลายรดน้ำเรียกตามกรรมวิธีการสร้างงาน โดยการเขียนลวดลายด้วยน้ำยาหรรดาลงบนพื้นรักที่ทาบนผลิตภัณฑ์ประเภทต่างๆ แล้วปิดด้วยแผ่นทองคำเปลว ใช้น้ำรดลงไป น้ำยาหรรดาล จะละลายน้ำหลุดออกมาปรากฏลวดลายตามที่เขียนเอาไว้ ศิลปะลายกำมะลอ เป็นงานศิลปกรรมที่ทำต่อเนื่องจากขั้นตอนของลายรดน้ำ หรือเขียนขึ้นเฉพาะตามลำดับขั้นตอนก็ได้ กล่าวคือ เมื่อทำการรดน้ำเสร็จแล้วต้องการสวดสีเพิ่มเติมในพื้นที่บางส่วนก็สามารถทำได้ เช่น โขดหิน เขามอ หรือลายผ้าถุงตัว พระ-นาง ลายกำมะลอที่เขียนขึ้นในสมัยโบราณ นิยมเขียนบนพื้นรักสีดำ หรือสีแดง เช่นเดียวกับลายรดน้ำ

ความสำคัญของศิลปะลายรดน้ำและศิลปะลายกำมะลอ

งานศิลปกรรมแขนงนี้นับว่ามีคุณค่าและความสำคัญในด้านต่างๆ เป็นอย่างมาก โดยนิยมตกแต่งงานสถาปัตยกรรมประเภทอาคารไม้ เช่น ศาลาการเปรียญ มณฑป หอไตร บานประตูหน้าต่างโบสถ์วิหาร และเครื่องใช้ที่ทำด้วยไม้ หนังหรือไม้ไผ่สาน เช่น ตู้พระธรรม หีบใส่คัมภีร์ โต๊ะ ตู้ กล้อง กรอบรูป ศัตราวุธต่างๆ ทั้งงานในศาสนาและราชสำนัก งานศิลปะลายรดน้ำที่เป็นงานศิลปกรรมชั้นสูงของไทย น่าจะมีมาก่อนพุทธศตวรรษที่ 22 นานนับร้อยปี ดังปรากฏหลักฐานใน “พระไอยการตำแหน่ง นา ทหารหัวเมือง” ซึ่งตราขึ้นในราชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กล่าวถึงศักดินาของข้าราชการกรมช่างรักในหมวดช่างสิบหมู่ว่า

}	ช่างรัก	ขุนสุวรรณ์ราชา	เจ้ากรมซ้าย	นา	๓๐๐
		หมื่นสุวรรณ์นิมิต	ปลัดกรม	นา	๒๐๐
		ช่างเลว		นาคล	๕๐
	ขุนสุวรรณ์ลลิต	เจ้ากรมขวา	นา	๓๐๐	
	หมื่นสุวรรณ์สาคร	ปลัด	นา	๒๐๐	
	ช่างเลว		นาคล	๕๐	

หลักฐานดังกล่าวแสดงว่าศิลปะลายรดน้ำ หรือ ช่างรัก มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น แต่เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานงานฝีมือช่างสมัยดังกล่าวตกทอดมาถึงปัจจุบัน ทำให้ไม่อาจทราบได้ว่ารูปแบบของลายรดน้ำในสมัยนั้นมีลักษณะอย่างไร (กรมศิลปากร, 2549 : 13) ศิลปะลายรดน้ำยังมีความสำคัญและมีคุณค่าในด้านต่างๆ อย่างมากมาย นอกจากใช้ตกแต่งอาคารทางศาสนาที่แสดงเรื่องราวทางพุทธประวัติ ชาดก ปรีชาธรรม หรือ ภาพเทพวารบาล ต่างๆ แล้วนั้น จากหลักฐานที่หลงเหลืออยู่ที่เป็นศิลปะสมัยอยุธยา ที่นิยมเขียนตกแต่งพระราชมณเฑียร เครื่องราชูปโภค เครื่องสูงต่างๆ เช่น ศิลปะลายรดน้ำที่เขียนตกแต่งเสาภายใน และฝาผนังภายนอกศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม จ.เพชรบุรี (ภาพที่ 1) สำหรับฝาผนังนั้นปัจจุบันถูกทาสีทับหมดแล้ว แต่ยังคงเหลือร่องรอยของการเขียนลวดลายอยู่บางส่วน (ภาพที่ 2) ศาลาการเปรียญหลังนี้ เดิมเป็นตำหนักหลังหนึ่งในสมัยอยุธยา ซึ่งสันนิษฐานว่า สมเด็จพระเจ้าเสือ หรือสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 ทรงโปรดพระราชทานแก่สมเด็จพระสังฆราชแดงโม (ประยูร อุลุชาฎะ, 2527 : 12)

ภาพที่ 1 ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม จ.เพชรบุรี เป็นการเขียนลายรดน้ำบนเสาแปดเหลี่ยม แต่ละลายไม่ซ้ำกันบนฝาผนังเป็นแบบฝาปะกนเขียนลายทองข้างในเขียนลายน้ำกา

ที่มา : ธงชัย เปาอินทร์. (2555). วัดใหญ่สุวรรณาราม.

สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2557. จาก <http://thongthailand.igetweb.com/index.php?lite=article&qid=41950390>

ภาพที่ 2 ภาพลายเส้นลวดลายตกแต่งฝาผนังภายนอก
ศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม จ.เพชรบุรี ปัจจุบันถูกทาสีทับหมดแล้ว
แต่ยังคงเหลือร่องรอยของการเขียนลวดลายอยู่บางส่วน
ที่มา : Pantip.com. (2552). วัดใหญ่สุวรรณาราม:ความงามแห่งศิลปกรรม.
สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2557.
จาก <http://topicstock.pantip.com/blueplanet/topicstock/2009>

หลักฐานการสร้างตำหนักที่ประทับระหว่างเดินทางของกษัตริย์สมัยอยุธยาตอนปลาย ที่วัดบ้านกลิ้ง จังหวัดอยุธยา และพระตำหนักวัดไทร บางขุนเทียน ยังปรากฏหลักฐานที่พระตำหนักทั้ง 2 แห่งนี้ ทำด้วยไม้ฝาประจันห้องข้างในทำแผ่นไม้เบียดสนิท แบบฝาถึงลงรักเขียนภาพปิดทองรดน้ำฝีมือประณีตมาก (ประยูร อุลุชาฎะ, 2527 : 12) โดยตำหนักที่บ้านกลิ้ง ต่อมาถูกนำมารักษาไว้ ณ วังสวนผักกาด กรุงเทพมหานคร เรียกว่า หอเขียนวังสวนผักกาด (ภาพที่ 3) ส่วนตำหนักวัดไทร ตั้งอยู่บริเวณริมคลองด่าน ที่วัดไทร บางขุนเทียน (ภาพที่ 4) ฉะนั้นหลักฐานที่ปรากฏอยู่ย่อมแสดงให้เห็นว่าศิลปะลายรดน้ำเป็นงานประณีตศิลป์ชั้นสูงของไทยที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ อย่างครบถ้วนสันนิษฐานว่าในสมัยอยุธยานิยมใช้ตกแต่งอาคารที่เป็นราชมณเฑียรอย่างแน่นอน (ประยูร อุลุชาฎะ, 2527 : 12)

ภาพที่ 3 หอเขียนวังสวนผักกาด

เดิมเป็นตำหนักสมัยอยุธยาตอนปลายภายในตกแต่งด้วยศิลปะลายรดน้ำ

ภาพที่ 4 ตำนานวัดไทร เป็นตำหนักที่ประทับค้างแรมของสมเด็จพระเจ้าเสือ
ฝาผนังตกแต่งด้วยศิลปะลายรดน้ำ

ที่มา : Pantip.com. (2552) วัดใหญ่สุวรรณาราม : ความงดงามแห่งศิลปกรรม.
สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2557. จาก <http://th.wikipedia.org/wiki>

สำหรับศิลปะลายรดน้ำก้ำมะลอนั้น พบน้อยกว่าศิลปะลายรดน้ำ แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่ามีความสำคัญในด้านต่างๆ เช่นเดียวกัน พบหลักฐานนิยมเขียนตกแต่งเครื่องใช้ในพระพุทธรศาสนาและสถาปัตยกรรมเช่นกัน

ในสมัยอยุธยาตอนปลายพบหลักฐาน การเขียนภาพกินรีร้ายำบนทึบพระธรรม (สันติ เล็กสุขุม, 2542 : 147) ปัจจุบันเก็บรักษาในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติเจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ภาพที่ 5) นอกจากนี้ ศิลปะลายรดน้ำก้ำมะลอนได้มีการพัฒนาการและได้นิยมเพิ่มขึ้น พบหลักฐานที่แสดงถึงการใช้ลายรดน้ำตกแต่งสถาปัตยกรรม ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น บนฝาผนังหอไตรวัดสระเกศ เป็นต้น

ภาพที่ 5 หีบพระธรรม เขียนลวดลายกำมะลอศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย
ที่มา : Pantip.com. (2550) รัก “กำมะลอ” ของไม่จริง สิ่งไม่แท้ .
สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2557. จาก

คุณค่าและความสำคัญด้านสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์ คือศาสตร์หรือวิชาที่ว่าด้วยความงาม และหลักเกณฑ์ในการชื่นชมคุณค่าความงาม (สมชาติ มณีโชติ, 2529 : 12)

รสนิยมความงามเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ภายในจิตสำนึกของมนุษย์ทุกคนทั้งนี้ มีองค์ประกอบของความเชื่อในเรื่องความงามที่สำคัญอยู่ประการหนึ่ง คือ ความเชื่อและความศรัทธาของคนในแต่ละสังคม แต่ละสมัย โดยมีเวลาและสภาพแวดล้อมที่ทำให้ความเชื่อแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (สมชาติ มณีโชติ, 2529 : 12) ในสมัยโบราณความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อศาสนาอาจเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความงามในการตกแต่งสถาปัตยกรรมหรือสิ่งของเครื่องใช้ในพระพุทธศาสนา

ศิลปะลายรดน้ำ เรียกว่า เป็นงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี แบบเอกรงค์ คือ จิตรกรรมที่เขียนขึ้นด้วยวิธีน้ำยาหรรดาลงรักปิดทองคำเปลวแล้วรดน้ำ ลักษณะเป็นรูปภาพและลวดลายสีทองบนพื้นสีดำ ซึ่งทาด้วยยางรัก (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, 2549 : 42) ทั้งนี้มูลเหตุในการสร้างศิลปะลายรดน้ำในงานสถาปัตยกรรมจึงมีจุดมุ่งหมายเดียวกันกับการสร้างจิตรกรรมฝาผนัง คือ

การตกแต่งสถาปัตยกรรม ทั้งให้เพื่อให้เกิดความงามสมกับเป็นพุทธศาสนสถาน ทั้งนี้จากกล่าวได้ว่าจิตรกรรมฝาผนังนั้นมีการออกแบบให้ผสมกลมกลืนกับรูปแบบอาคาร ทั้งยังมีการวางแผนการเขียนลวดลายไปพร้อมกับการสร้างอาคารด้วย ในลักษณะเช่นนี้ถือได้ว่าผู้สร้างมุ่งถึงประเด็นของความงามเป็นประการสำคัญ (ภาพที่ 6)

เป็นสื่อในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นความหมายโดยนัยที่แฝงไว้เพราะศิลปะคือภาษาชนิดหนึ่ง มีรูปภาพเป็นเครื่องมือในการบรรยายความหรือเล่าเรื่องเหตุการณ์ ผู้ดูย่อมเกิดความเข้าใจโดยไม่ต้องอาศัยการเรียนรู้จากการอ่านคำจารึกอักษรใด ๆ ทั้งสิ้น (สมชาติ มณีโชติ, 2522 : 24) (ภาพที่ 7)

คุณค่าของศิลปะลายรดน้ำ และศิลปะลายก้ำมะลอที่ใช้ตกแต่งสถาปัตยกรรมและสิ่งของต่างๆ ยังปรากฏในด้านสุนทรียศาสตร์ที่เกิดจากรูปร่างที่ผ่านการออกแบบให้เกิดเป็นองค์ประกอบภาพได้อีกด้วย (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, 2522 : 24) องค์ประกอบภาพในงานศิลปกรรมนั้น สามารถแบ่งเป็นส่วนประกอบย่อยๆ ได้ 7 ประการที่สำคัญคือ

1. เส้น	2. รูปร่าง รูปร่าง
3. ทิศทาง ตำแหน่ง	4. ขนาดและระยะทาง
5. น้ำหนัก	6. ลักษณะผิว
7. สี	

ส่วนประกอบทั้ง 7 ประการนี้ แต่ละชนิดย่อมให้ความรู้สึกรู้สึกที่แตกต่างกัน ต้องทำความเข้าใจว่างานศิลปกรรมในที่หนึ่งๆ นั้น ใช่ว่าจะมีคุณค่าทางรูปร่างเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งใน 7 ข้อนี้ก็หาไม่ แต่หากว่าภาพหนึ่งๆ

ย่อมประกอบด้วยคุณค่าแห่งรูปทรงไว้มากกว่า 1 ประการ และอาจจะมีครบทั้ง 7 ประการก็ได้ (สมชาติ มณีโชติ, 2522 : 24) ซึ่งส่งผลให้เกิดความงามที่แตกต่างกันไป

ภาพที่ 6 ศิลปะลายรดน้ำที่ถูกรื้อแบบให้สัมพันธ์กับสถาปัตยกรรม เพื่อให้เกิดความงามอย่างลงตัว

ภาพที่ 7 ศิลปะลายรดน้ำที่ถูกรื้อแบบภาพแบบเล่าเรื่องพุทธประวัติ สมชาติ มณีโชติ. (2529). จิตรกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอเดียสโตร์.

คุณค่าและความสำคัญด้านเรื่องราว

ภาพจิตรกรรมลายรดน้ำและลายกำมะลอ คุณค่าและความสำคัญทางด้านเรื่องราวไม่น้อยไปกว่าด้านอื่นๆ เลย ศิลปกรรมแขนงนี้นอกจากเหนือจากการแสดงคุณภาพด้านลวดลายแล้ว เนื้อหาของภาพที่เขียนประกอบลวดลายและเขียนเล่าเรื่องราวตามลักษณะจิตรกรรมฝาผนังทั่วไป มีความสำคัญที่ทำให้ผู้ดูได้เข้าใจอย่างลึกซึ้งอีกด้วย ทั้งนี้รายละเอียดของเรื่องราวจำเป็นต้องออกแบบให้สัมพันธ์กับเรื่องราวของภาพ ถือได้ว่าเป็นความสามารถของศิลปินผู้ที่สร้างสรรค์งานนั้น เพราะเมื่อศิลปินต้องการจะแสดงเรื่องราวลงในภาพนั้น ศิลปินจะเลือกแสดงตอนที่เป็นจุดสำคัญของเรื่อง (ภาพที่ 8) การถ่ายทอดลักษณะนี้จึงมีผลต่อคนดูโดยตรง (สมชาติ มณีโชติ, 2522 : 24) เช่น เรื่องพุทธประวัติตอนออกบวช ศิลปินจะเลือกจุดสำคัญของตอนเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ประทับเหนือม้ากัณฐกะ แวดล้อมด้วยเหล่าเทพยดา และมีพระยาวัสตีมารมาห้ามชัตเจน (กรมศิลปากร, 2549 : 176)

ภาพที่ 8 ภาพพุทธประวัติตอนออกบวช ถือว่าเป็นตอนสำคัญตามเนื้อหา
เรื่องปฐมสมโพธิกถา

ที่มา : กรมศิลปากร. (2549). ซาดกและพุทธประวัติจากตู้ลายรดน้ำ.

กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์ หน้า 156.

ลักษณะของคุณค่าทางเรื่องราวยังแสดงความกลมกลืนระหว่างคุณค่าของรูปทรงในลักษณะของภาพแบบ 2 มิติ อีกด้วย เพราะสามารถแสดงจุดสำคัญของเรื่องราวต่างๆ ที่คนทั่วไปเห็นและเข้าใจได้ง่าย นอกจากนี้ยังสามารถแสดงอารมณ์ได้ลึกซึ้งกว่าภาพที่เป็น 3 มิติ ที่เหมือนภาพประกอบธรรมดา เพราะเรื่องราวที่ศิลปินเขียน เรื่องที่เกี่ยวกับปรัชญา การหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาของพุทธศาสนา (สุรศักดิ์ เจริญวงศ์, 2522 : 24) ลักษณะเรื่องราวดังกล่าวให้คุณค่าหลังความรู้สึกของภาพที่เกิดจากการสร้างความประสานขององค์ประกอบจังหวะ ของเส้นและช่องว่างที่ลงตัว ดังนั้นเรื่องราวของการสร้างงานศิลปกรรมแขนงนี้ มีรูปทรงที่แสดงคุณค่าและความสำคัญ ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น ภาพพระนาง เทวดา นางฟ้า กษัตริย์ สถาปัตยกรรม สัตว์หิมพานต์ เป็นต้น กำหนดในการผูกเรื่อง ลักษณะความเป็นนามธรรมดังกล่าวถือได้ว่ามีลักษณะพิเศษในงานศิลปะไทย

จึงกล่าวได้ว่าเรื่องราวในงานศิลปะลายรดน้ำ และศิลปะลายกำมะลอมีคุณค่า อยู่หลายประการเช่น เรื่องราวแสดงเนื้อหาแบบเล่าเรื่อง เพื่อใช้ในการสื่อความหมายในการเรียนรู้ การศึกษาความเป็นมา เพื่อให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธา หรือคติสอนใจ เช่น เนื้อหาทางพุทธประวัติ ชาดก วรรณคดี ปรีชาธรรม หรือสภาพสังคมทั่วไป และเรื่องราวยังแสดงคุณค่าที่สัมพันธ์กับพื้นที่ในการออกแบบโครงสร้างภาพ และรายละเอียดภาพ ส่งผลต่อคุณค่าในด้านอื่นๆ ได้อีกด้วย เช่น ด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์ เป็นต้น

คุณค่าและความสำคัญด้านประวัติศาสตร์

ศิลปะลายรดน้ำและศิลปะลายกำมะลอมีความสำคัญในแง่ทางประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับจิตรกรรมฝาผนังทั่วไป ถือเป็นร่องรอยของอดีตเป็นหลักฐานสำคัญในการบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และยังแสดงถึงความเจริญในการสืบทอดพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นมรดกของมนุษยชาติ

ชิ้นสำคัญที่ตกทอดมาเป็นสมบัติของชาวไทยทุกคน ทั้งยังเป็นมรดกที่มีความหมายต่อการศึกษาหาความรู้ของอนุชนรุ่นหลัง นอกจากนี้ยังมีผลต่อความภาคภูมิใจอันเป็นผลทางจิตใจ (สมชาติ มณีโชติ, 2522 : 24) ภาพเรื่องราวที่ปรากฏในศิลปกรรมเหล่านี้ เราอาจใช้ศึกษาความเป็นอยู่ของประเทศในอดีต สภาพบ้านเมืองอันสวยงาม ตั้งแต่ชีวิตของบุคคลในราชสำนัก จนถึงความเป็นอยู่ของชาวไร่ชาวนา (ศิลป์ พีระศรี, 2522 : 24) รวมถึงศึกษาจารีตประเพณีต่างๆ ในอดีตได้อีกด้วย (ภาพที่ 10)

ภาพที่ 10 ศิลปะลายรดน้ำ ในหอเขียนวังสวนผักกาด

ที่มา : บริษัทบารีโอ จำกัด. (2550). De'cor Guide. สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2557.

จาก <http://www.bareo-isyss.com/decor6.htm>

นอกจากนี้ศิลปกรรมทั้งศิลปะลายรดน้ำที่เขียนตกแต่งบนตู้พระธรรม หีบคัมภีร์ทุกใบล้วนบ่งบอกถึงความสำคัญในฐานะหลักฐานทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ศิลป์ ที่สร้างขึ้นอย่างมีเอกลักษณ์ เฉพาะที่มีขึ้นเดียวในประเทศ (กรมศิลปากร, 2547 : 136) ซึ่งโดยส่วนมากกรมศิลปากร ได้ทำการขึ้นทะเบียน ทำการศึกษาในแง่มุมต่างๆ รวมถึงทำการอนุรักษ์เพื่อให้

แข็งแรงไม่ชำรุดอีกต่อไป (ภาพที่ 11) อีกทั้งบางชิ้นมีคุณค่าโดดเด่นทางด้านศิลปะที่หาได้ยาก มีการประกาศเป็นโบราณวัตถุที่ควบคุมการทำเทียม เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2547 : 136)

ภาพที่ 11 ภาพศิลปะลายรดน้ำบนผนังตู้พระธรรมวัดเชิงหวาย
เป็นโบราณวัตถุควบคุมการทำเลียนแบบ

ที่มา : กรมศิลปากร. โบราณวัตถุที่เป็นสมบัติชิ้นสำคัญของชาติ. หน้า 141.

ความสำคัญดังกล่าว มีประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการศึกษา คุณค่าที่มีประโยชน์ด้านการศึกษา นั้น ถือได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก การสร้างองค์ความรู้ของงานศิลปะแขนงนี้ได้พัฒนาสืบต่อกันมาทั้งเรื่องเทคนิควิธีการ และทักษะฝีมือ ถือเป็นแนวทางให้ชนรุ่นหลังใช้เป็นแบบอย่างในการศึกษาเชิงศิลปะ นอกจากนี้เรื่องราวที่ถูกบันทึกในลักษณะงานศิลปะดังกล่าว ยังเป็นหลักฐานทางโบราณคดี เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ให้ศึกษาอ้างอิง เช่น วิธีการเป็นอยู่ ประเพณีวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ในสมัยต่างๆ ที่เขียนขึ้นในงานศิลปะลายรดน้ำ และศิลปะลายก้ำมะลอดังกล่าว

ด้านสืบทอดพุทธศาสนา เนื้อหาที่ปรากฏในงานศิลปะดังกล่าว เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปนิยมเขียนเรื่องพุทธประวัติ ชาดก อติตพุทธ ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้ทำให้เราเข้าใจความเป็นมาของศาสนามากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดความซาบซึ้ง ความศรัทธา ทำให้เกิดการทูลบารุงพระพุทธรูปศาสนา มากขึ้น

ด้านภูมิปัญญา งานศิลปกรรมไทยหลายแขนงถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญา ที่บรรพชนของเราได้คิดค้นขึ้นมา ศิลปะลายรดน้ำและศิลปะลายก้ามโล่ ก็เช่นเดียวกัน ลักษณะการสร้างผลงานถือได้ว่าต้องใช้องค์ความรู้ที่ได้จากการ ค้นคว้า เช่นการเตรียมพื้นการปิดทองรดน้ำ หรือการออกแบบลวดลายต่างๆ รวมถึงการใช้วัสดุ เป็นองค์ความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะ ที่ครูช่างได้บอกต่อกันมา ส่งผลให้ศิลปแขนงนี้ยังคงมีการสืบทอดจนถึงปัจจุบัน

ด้านมรดกทางวัฒนธรรมฐานันดร (นิคม มุสิกคามะ, 2545 : 61) หมายถึงวัฒนธรรมที่แสดงชนชั้นที่แสดงความแตกต่างกันตามรูปแบบวิถีการดำรง ชีวิตฐานะความเป็นอยู่ ฐานันดร และยศศักดิ์

ฐานันดรศักดิ์ในสังคมไทยที่ถูกลดลงสูงสุดในฐานะสถาบันพระมหากษัตริย์ ถือได้ว่ามีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากประชาชนทั่วไป (นิคม มุสิกคามะ, 2545 : 61) ฉะนั้นงานศิลปะจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องประดับฐานันดร และเครื่องราชูปโภค รวมถึงที่อยู่อาศัยที่เรียกว่า พระราชวังมหาราชาสาต่างๆ จึงมีลักษณะที่แสดงเกียรติยศความพิเศษที่แตกต่างจากสามัญชนทั่วไป

เราจะพบว่าลวดลายที่ตกแต่งเครื่องราชูปโภค หรือเครื่องใช้ในราชสำนักถูกออกแบบในลักษณะประณีต เป็นแบบราชประเพณีแผงเร้นไปด้วยคติความหมายที่ลึกซึ้ง ศิลปะลายรดน้ำ และศิลปะลายก้ามโล่ก็นำมาตกแต่งเครื่องราชูปโภคหรือเครื่องใช้ในราชสำนัก ถูกออกแบบในลักษณะประณีต เป็นแบบราชประเพณีแผงเร้นไปด้วยคติ ความหมายที่ลึกซึ้ง ศิลปะลายรดน้ำ และศิลปะลายก้ามโล่ก็นำมาตกแต่ง เครื่องราชูปโภคต่างๆ เช่น บานลับแล (ภาพที่ 12) หีบใส่เสื้อผ้า เป็นต้น

ภาพที่ 12 ลับแล เขียนภาพเรื่องอิเหนา ศิลปะรัตนโกสินทร์เขียนด้วยเทคนิค ลายกำมะลอ ทั้งสองด้านปัจจุบันจัดแสดงให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร.

ที่มา : กรมศิลปากร. (2547). โบราณวัตถุที่เป็นสมบัติชิ้นสำคัญของชาติ.

กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). หน้า 151.

สรุป งานศิลปะลายรดน้ำและลายกำมะลอ นับว่ามีความเป็นมาและความสำคัญในด้านต่าง ๆ หลายด้าน ทั้งยังเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ศิลปินโบราณ ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาตามวัตถุประสงค์นั้นๆ เช่น การเป็นศิลปะที่ใช้ตกแต่งงานสถาปัตยกรรม อาคารทางพุทธศาสนา และราชสำนัก สิ่งของเครื่องใช้ และอื่นๆ ที่เป็นหลักฐานสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน แสดงคุณค่าทั้งด้านความงามด้านเรื่องราว ด้านประวัติศาสตร์ เป็นข้อมูลด้านความรู้เชิงช่างสืบทอดจนถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งเราควรที่จะต้องรักษาสืบทอดไว้ให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบไป

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2549). **ชาดกและพุทธประวัติจากตู้ลายรดน้ำ**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์.

กรมศิลปากร. (2547). **โบราณวัตถุที่เป็นสมบัติชิ้นสำคัญของชาติ**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

- จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2549). ศิลปกรรมล้ำค่า สมัยรัตนโกสินทร์.
กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน.
- ธงชัย เปาอินทร์. วัดใหญ่สุวรรณาราม. (2555) สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2557.
จาก [http : //thongthailand.igetweb.com/indexphp?lite=article&qid=41950390](http://thongthailand.igetweb.com/indexphp?lite=article&qid=41950390)
- นิคม มุสิกคามะ. (2545). วัฒนธรรม : บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์.
กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.
- บริษัทบาร์โธ จำกัด. (2550) De'cor Guide. สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2557.
จาก <http://www.bareoisys.com/decor6.htm>.
- ประยูร อรุชชาภูษะ. (2527). ชุดจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย วัดใหญ่สุวรรณาราม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- ประยูร อรุชชาภูษะ. (2533). ศิลปะลายรดน้ำ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- สันติ เล็กสุขุม. (2542), ศิลปะอยุธยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- สมชาติ มณีโชติ. (2529). จิตรกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. (2549). ลักษณะแบบ 2 มิติ ของรูปทรงต่างๆ ในงานจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. (กรกฎาคม – ธันวาคม).
- ศิลป์ พีระศรี. (2502). คุณค่าของจิตรกรรมฝาผนัง. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.
- อนุวิทย์ เจริญศุกกุล. (2522). แบบวิเคราะห์และการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดคงคาราม. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. (กรกฎาคม – ธันวาคม).
- Pantip.com. (2552) วัดใหญ่สุวรรณาราม:ความงดงามแห่งศิลปกรรม. สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2557, จาก <http://topicstock.pantip.com/blueplanet/topicstock/2009>